

3. Tekopyhä Eurooppa

Suorittaessani kuljettajantutkinnon teoriaosuutta minulta kysyttiin vähätellen: “Mites tuo kieli, osaatko sen verran suomea, että pystyt suorittamaan kokeen suomen kielellä?” Minulle on esitetty sama kysymys kielitaidostani viime vuosina useaan otteeseen asioidessani pankissa tai valtion virastoissa. Ennakkoluulot ovat vahvistuneet. Minun tummat silmäni ja ruskeat hiukseni eivät vastaa perinteistä kuvaa suomalaisesta vaaleakutrisesta naisesta, vaikka yhtä lailla eurooppalaisessa passissani lukee syntymämaana Suomi kuin sinisilmäisellä naapurin Liisallakin. Ilmiö on kuitenkin uusi: minun ei vielä viisi vuotta sitten tarvinnut todistella kansalaisuuttani, osaamista tai arvojeni missään Euroopan maassa, mutta nyt siitä on tullut arkipäivää. Minä väitän, että vuonna 2009 Lissabonin sopimukseen kirjatut suvaitsevan Euroopan arvot ovat enää korulauseita paperilla, joiden toteutuminen on historiaa.

Euroopan unioni on määritellyt Lissabonin sopimuksessa perusarvot, joiden toteutumista sen jäsenmaiden täytyy edistää Euroopassa. Mosaiikki ry:n asiakirjan mukaan (EU: Arvot ja asenteet. Asiakirja. Mosaiikki ry - Euroopan parlamentin tiedotushanke. 2009.) EU:n arvoja ovat ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta ja oikeusvaltio. Osa arvoista toteutuu Euroopassa hyvin, kuten ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja oikeusvaltion periaate, mutta suvaitsevuuteen liittyvät arvot, kuten tasa-arvo, ovat heikentyneet viime vuosina. Eurooppalaiset ihmiset ovat kotimaassaan tasavertaisia lain edessä, mutta vähemmistöjen tai etnisyyksien tasavertaisuus ei toteudu ideaalilla tavalla. Minuun ja moneen muuhun eurooppalaiseen ei suhtauduta objektiivisesti, vaan yleisestä suvaitsevaisuutta korostavasta keskustelusta huolimatta oletus vierasperäisyydestä vaikuttaa

muiden asenteisiin. Ulkomaalaistaustaisen henkilön työn saanti vaikeutuu, syrjäytymisen uhka kasvaa ja noidankehä laajenee; ennakkoluulot ruokkivat toisiaan ja arvopohja murenee entisestään.

Syitä Euroopan liberaalin arvopohjan murenemiseen ovat vuoden 2015 pakolaiskriisi ja lisääntynyt maahanmuutto. Ilmiö niin sanotuista puolalaisista putkimiehistä varastamassa brittien työt ja virolaisista rakennustyöntekijöistä Suomessa on pelästyttänyt isänmaalliset kotimaidensa ihannoijat ja korostanut tarvetta löytää syyllistä 2010-luvun Euroopan ongelmiin. Euroopan komission videossa Kolme tarinaa eurooppalaisista arvoista (<https://www.youtube.com/watch?v=kNH-7Hk-1lk>) pohditaan eurooppalaisia arvoja ja niiden toteutumista toimittajan, artistin ja urheilijan näkökulmasta. Videossa tummaihoisen koripalloilija Shawn Huff kertoo, että hänelle tärkeä eurooppalainen arvo on suvaitsevaisuus: “ – – se, että kohdellaan samalla tavalla lähtökohdista huolimatta ja siitä huolimatta minkä näköisiä on, on mulle hirvittävän tärkeitä asioita, ja henkilökohtaisia asioita. Nuorena kasvaessa oon ainoana tummana poikana kävellyt ala-asteella.” Huff ei ole tullut kiusatuksi ihonvärinsä takia Suomessa, mutta tilanne ei ole yleistettävissä. Ei ole itsestäänselvyys, että vaaleaihoisesta massasta tai valtion stereotyyppisestä kansalaisesta poikkeava yksilö voi elää Euroopassa ilman aktiivista henkistä ja fyysistä häirintää, vaikka Euroopan unionin perussopimukset kieltävätkin rotusyrjinnän.

Kyse ei kuitenkaan ole aktiivisesta vastarinnasta ulkomaalaisia tai vähemmistöjä vastaan vaan piilevistä ennakkoluuloista, jotka estävät Euroopan unionin kirjaamien arvojen toteutumisen. Yksilöön suhtaudutaan varauksella, aliarvioiden tai halveksien, sillä hänen edustamastaan vähemmistöstä ei tiedetä tarpeeksi, pakolaisten ajatellaan paenneen

kotimaastaan kevyin perustein tai ulkomaalaisten vievän toisten työt. Euroopan komission videon koripalloilija Huff esittää erääksi ratkaisuksi urheilun kautta tutustumisen erilaisiin ihmisiin, sillä yhteisen tavoitteen edessä syrjinnälle tai vähättelylle ei jää aikaa. On tutkittua, että yhdessä tekeminen ja jo pelkkä vuorovaikutus voivat edistää negatiivisten ennakko-oletusten syntymistä, mutta suurten eurooppalaisten massojen asenteet ovat jo niin kaukana suvaitsevaisuudesta, että pelkällä yhteistoiminnalla niitä tuskin korjataan. Olen Huffin tapaan harrastanut joukkueurheilua, ja kentällä pelaajia kohdellaan keskenään eri tavalla heidän ulkoisten ominaisuuksiensa, kielen, sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen takia.

Kun puhutaan suvaitsevaisuudesta ja suvaitsevaisuutta korostavista arvoista, eivät ne rajoitukaan pelkästään ulkomaalaistaustaisten hyväksymiseen osana kotimaista yhteiskuntaa. Mosaiikki ry:n asiakirjan mukaan Euroopan unioni kieltää sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, uskontoon ja seksuaaliseen suuntautumiseen kohdistuvan syrjinnän, mikä on todiste suvaitsevaisesta arvopohjasta paperilla. Tavoitteet eivät kuitenkaan toteudu käytännössä, ja esimerkiksi Euroopan komission videon toimittaja Jenni Pääskysaari pyrkii edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa, sillä kokee, että maailmalla on edelleen tarve viestittää tytöille, millaisia heidän pitäisi olla. Olen samaa mieltä Pääskysaaren kanssa; on totta, että tyttöihin kohdistuu sisäänrakennettuja ennakko-oletuksia. Teoriakokeen kielikysymyksen jälkeen ajokokeessa Trafín tutkinnonvalvoja ivaili minulle: “Harvoin kukaan nainen pääsee inssistä ensimmäisellä läpi.” Vaikka Suomessa sukupuolten tasa-arvo toteutuu pääosin hyvin, taitojani kuljettajana kyseenalaistettiin sukupuoleni takia; ennakkoasenteet ovat arkipäivää.

Kokemukseni eurooppalaisten arvojen toteutumisesta pohjautuvat suurelta osin suomalaiseseen näkökulmaan, mutta Eurooppa ei kuitenkaan ole arvoiltaan tai niiden toteutumiseltaan yhtenäinen. Brexitin piinaamassa Iso-Britanniassa vihaa kohdistuu ulkomaalaisiin huomattavasti enemmän kuin vauraassa Norjassa. Toisaalta Euroopassa suvaitsevaiset arvot toteutuvat maailman mittakaavassa esimerkillisesti eikä esimerkiksi homoseksuaalin tarvitse pelätä tulleensa rangaistuksi seksuaalisen suuntautumisensa takia toisin kuin Bruneissa. Se ei silti tarkoita, etteivätkö eurooppalaiset arvot olisi vain mustaa valkoisella ilman todellista merkitystä ja yhteistä halua parantaa niiden toteutumista. Euroopan videossa esiintyvä räppäri Paleface kiteyttää väitteen: “ – – kello on 2017 ja musta tuntuu, että ei ole ollut tärkeämpää pitää yllä julkista keskustelua ja yhteistä arvokeskustelua näistä asioista.”

Palefacen kommentti on ajankohtainen riitaisassa Euroopassa, jossa ennakkoluulot korostuvat ja usko suvaitsevaisuuteen on hiipumassa. Populistiset liikkeet saavat valtaa, Euroopan unioni disintegroituu ja yksilö kärsii. Moni muukin kohtaa tulevaisuudessa samankaltaisia tilanteita kuin minä autokoulua suorittaessani. Yksilön täytyy kuulua sopivaan ryhmään, jotta häneen voitaisiin suhtautua objektiivisesti ilman erottelevia ennakkoasenteita. Tekopyhä Eurooppa korostaa kauniita arvoja paperilla, mutta tavallisen eurooppalaisen elämää ne eivät kosketa.

Lähteet:

C. Kolme tarinaa eurooppalaisista arvoista. Euroopan komissio.

<https://www.youtube.com/watch?v=kNH-7Hk-1lk>

K. EU: Arvot ja tavoitteet. Asiakirja. Mosaiikki ry - Euroopan parlamentin tiedotushanke.

2009. <https://europarlamenti.info/fi/arvot-ja-tavoitteet/arvot/>